

Norsk Oljemuseum Årbok 2017

Klimautfordringen har en plass på Oljemuseet

AV KRISTIN ØYE GJERDE OG ANJA W. FREMO

Klimaendringer – er det et kontroversielt tema å ta opp på et museum? Det er bare å slå fast – det er det ikke – selv på et oljemuseum. Energi, klima og miljø er tema som blir diskutert i media daglig. De ulike leirene gjentar sine argumenter tilsynelatende uten å la seg påvirke av hverandres standpunkter. Global oppvarming kan virke fjernt i et land med kalde somre og mye regn.

Men det som er fjernt kan fort bli nært. Mer ekstremvær og høyere havnivå som følge av global oppvarming er virkninger vi helst vil slippe. Vi trenger kunnskap om mulige følger av måten vi lever på. Klimakrisen er stadig et aktuelt tema.

I 2017 begynte så smått planlegging av en ny klimautstilling. Fem år har gått siden «Energi – problemet eller løsningen?» åpnet på Oljemuseet. Det er lang tid i en pågående aktuell

debatt. De politiske diskusjonene har beveget seg. Teknologier er i endring. Befolkningens holdninger til oljenæringen har endret seg raskere enn noen har forutsatt. Parisavtalen har kommet på plass, og Norge og andre land har forpliktet seg til nye klimamål innen 2030.

Dermed er tiden inne til å lage en utstilling som fokuserer mer på hvordan Norge og verden kan nå klima-målene vi har satt oss. Målet er at en ny utstilling om vår tids største utfordring, klimaendringene og verdens energibehov, skal stå klar for publikum i løpet av 2019.

Museet som samfunnsinstitusjon – en rolle i endring

Hvorfor skal Norsk Oljemuseum igjen ta opp dette store og omfattende samfunnsspørsmålet og være kritisk til olje- og gassnæringen – som

jo er grunnlaget for hele museets eksistens? Et museums betinger også at det påtar seg en samfunnsrolle – en rolle som folkeopplyser og spørsmålsstiller. Dette er nedfelt i ICOMs, The International Council of Museums, etiske regelverk som sier at «Museer har plikt til å utvikle sin viktige folkeopplysningsrolle og trekke til seg et bredere publikum fra lokalsamfunnet, området eller gruppen som de betjener. En integrert del av museets opplysningsoppgave består i å samhandle med det samfunnet museet tjener og arbeide for å fremme dets natur- og kulturarv.»¹

Museenes samfunnsrolle har vært et sentralt begrep i museumsmeldinger i Norge siden 1990-årene. Ordbruken har endret seg fra samfunnsinstitusjoner, dialoginstitusjoner til samfunnsansvar. Begrepet samfunnsrolle brukes både om retning og mål for museumsfaglig fornyelse, og gjelder alle deler av virksomheten: «Museene skal være profesjonelle og aktuelle institusjoner og ha en aktiv samfunnsrolle, med planer og strategier for faglig utvikling og nytenking innen forvaltning, forskning og formidling», sto det i tildelingsbrevet fra Kulturdepartementet til museene for 2013.²

I *Framtidas museum*, St.meld. nr. 49 (2008–2009) ble det understreket at samfunnsrollen er en del av målet med museumsreformen: «det primære målet med museumsreformen var å skape sterkere museumsfaglige institusjoner som

kan gå aktivt inn i de mange utfordringene i museenes samfunnsrolle.» Det er et «overordnet mål at museene gjenspeiler det samfunnet de er en del av. Museene er viktige premissleverandører i et moderne demokratisk samfunn og skal ha en aktiv samfunnsrolle», og skal «dermed reflektere et mangfold av perspektiver og virkeligheter.», ble det slått fast.³

I løpet av de siste 20 årene har museene beveget seg bort fra rollen som folkeopplyser med hegemoni på den rette kunnskapen i retning av en kulturell demokratisering, det vil si en prosess der mangfold og inkludering er sentrale stikkord, samtidig som formidling, forvaltning og forskning skal profesjonaliseres.⁴

«Selve samfunnsrollen eller samfunnsoppdraget for museene ligger i å utvikle og formidle kunnskap om menneskers forståelse av og samhandling med sine omgivelser. I dette ligger stor faglig frihet og samtidig utfordringer for museene i å definere og avgrense hva som er relevant og viktig i et samfunnsperspektiv. Dette er et faglig kjernespor i museene som krever kontinuerlig analyse og refleksjon.»⁵

I en undersøkelse fra 2016 hevdes det at museer i dag i økende grad opptrer som aktive aktører som vil bidra til en positiv samfunnsutvikling. Kritiske spørsmål til etablerte sannheter blir stilt, og samfunnsaktuelle utfordringer løftet frem. Flere og flere institusjoner engasjerer seg

i samfunnsaktuell tematikk som vekker debatt. Politiske føringer oppfordrer museene til å opptre som aktive aktører i samfunnet. Ved å stille kritiske spørsmål til etablerte sannheter og ved å løfte frem samfunnsaktuelle utfordringer, kan museene bidra til en positiv samfunnsutvikling; et samfunn der flest mulig stemmer blir hørt.⁶

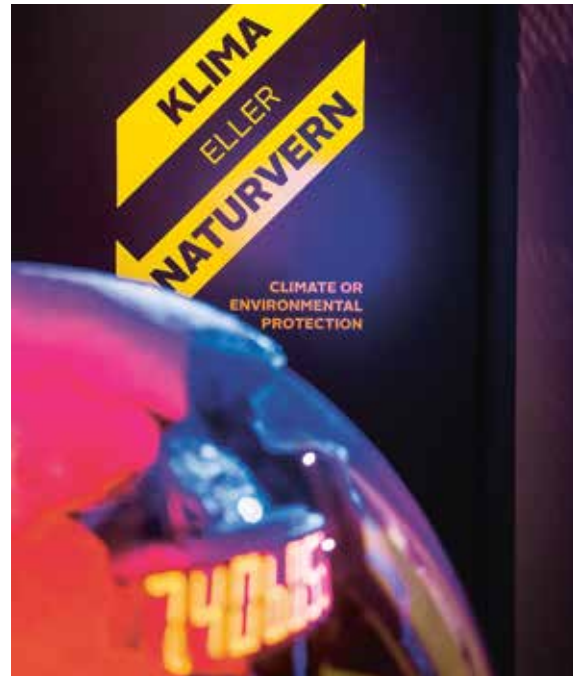
Norsk Oljemuseum som samfunnsaktør

Norsk Oljemuseum, et museum som formidler samtidshistorie, er bevisst sin samfunnsrolle. Museet har aldri vært et ukritisk talerør for petroleumsindustrien. Visjonen vedtatt i 2016 er «Kunnskap og opplevelser skaper nysgjerrighet og innsikt.»⁷ Det er i tråd med stortingsmeldingen Framtidens museum som sier at: «Museene skal gi både kunnskap og opplevelse. De skal være tilgjengelige for alle og være relevante og aktuelle samfunnsinstitusjoner som fremmer kritisk refleksjon og skapende innsikt.»⁸

Selv om finansieringen av dokumentasjonsprosjekter og enkelte utstillingsprosjekter kommer fra oljeselskaper og leverandørindustrien, er det klart at det er Oljemuseet som har redaktøransvaret for alt som vises i museet og andre publiseringskanaler. Halvparten av museets finansiering kommer fra offentlige kilder, stat, fylke og kommune. Som offentlig finansiert museum har det et ekstra ansvar for å være aktuelt og relevant.

Slik var det også da den nåværende utstillingen

ENERGI – problemet eller løsningen? på Norsk Oljemuseum ble laget i 2012–13. Utstillingen som belyser energi og klimautfordringen, ble åpnet av daværende miljøvernminister Bård Vegard Solhjell i april 2013. Målet var å utfordre publikum til kritisk refleksjon av tema som er ubehagelige å forholde seg til – hvordan befolkningsvekst, økt energiproduksjon, velferdsutvikling og klimagassutslipp henger sammen og skaper dilemmaer.

Et dilemma betyr knipe, valg mellom to ubehagelige muligheter. I front en jordklode som sliter med økende befolkning og økende utslipp av klimagasser. Foto: Shadè Barka Martins/NOM

Ideen til utstillingen oppsto etter en kritisk gjennomgang av alle utstillingene ved Norsk Oljemuseum som var ti år i 2009. Den konkluderte blant annet med at det trengtes fordypning rundt temaet energi, klima og miljø. Publikum spurte etter dette. Et forprosjekt ble utviklet i samarbeid med Rogaland fylkeskommune, og ved hjelp av midler fra staten, Stavanger kommune og Statoil utviklet museet de neste årene to formidlingstilbud som tar for seg sammenhengen mellom energibruken og klimautfordringen. For det første utstillingen om temaet og dernest et todagers undervisningsopplegg for alle 9. klasser i Stavanger i Newton ENERGI-rom samt et enklere undervisningsopplegg for alle kalt På sporet. Intensjonen med oppleggene var klar – å oppfordre til kritisk refleksjon rundt bruken av energi som en del av museets samfunnsoppdrag.

Målet med hovedutstillingen ved Norsk Oljemuseum er å gi publikum en opplevelse av hvordan olje og gass ble til for millioner av år siden, hvordan petroleum blir funnet og produsert og hva disse ressursene brukes til. Ved presentasjon av originale gjenstander, modeller, film og interaktive utstillinger formidles historien om oljevirkksomheten på norsk kontinentalsokkel. Museet gir innsikt i teknologiutviklingen innen olje- og gassindustrien. Det fortelles om petroleumsnæringens baksider i form av høy risiko med flere store ulykker, og Alexander L. Kielland ulykken som den verste.

Sikkerhetsspørsmålet får stor oppmerksomhet i form av gjenstander som redningskapsel, livbåt, overlevelsedrakter og aktiviteter som «Kattastroferommet» og redningsstrømmen.

Ved åpningen av Norsk Oljemuseum i 1999 hadde museet også da et eget «Energirom» som formidlet temaene menneskets energihistorie, bruk av forskjellige energiformer og fordelingen av energiressurser i verden. Denne utstillingen ble i 2010 erstattet av en utstilling om «Oljen og økonomien» som belyser hvordan petroleumsnæringen har påvirket det norske samfunnet og har gjort Norge til et av verdens rikeste land målt per innbygger, og med en velferdsmodell som mange i verden kan misunne oss.

ENERGI – problemet eller løsningen?

Etter at «Energirommet» var faset ut, ble det snart klart at det var behov for en ny utstilling som kunne fortelle om konsekvenser av bruken av olje og gass for klima og miljø. Klimaproblematikken hadde et stadig sterkere fokus i samfunnsdebatten og det ble publisert nye forskningsresultater som ga en dypere innsikt i området. IEAs Current Policies-scenario for 2013 fortalte at 80 prosent av verdens energibehov i 2035 fortsatt ville måtte dekkes av fossile brensler som førte til utslipp av klimagasser så fremt det ikke ble tatt radikale grep.⁹ Dersom dette skjer er det sannsynlig at kloden i løpet av de neste 50–100 årene vil oppleve en markert temperaturøkning, stigende

Når publikum forlater utstillingen må de velge mellom «rødt» eller «grønt». Vil det gå galt eller godt? En sensor registrerer valgene og gir oversikt over resultatet for alle passeringer. Hensikten er å få publikum til å reflektere over hvordan framtiden vil bli med utgangspunkt i klimautfordringene vi står overfor. Foto: Shadè Barka Martins/NOM

havnivå, uvær og sviktende matproduksjon. Overforbruk av ressurser og utslipp av klimagasser vil skape katastrofale endringer i livsbetingelsene på jorda.

Norge spilte og spiller også en rolle i dette bildet. Den norske oljeproduksjonen utgjør to

til tre prosent av verdens samlede produksjon, og Norges andel av klodens påviste oljereserver er mindre enn en prosent. Norges andel av samlede globale klimagassutslipp utgjør mindre enn en promille. Faktaene kan tolkes i ulike retninger – positivt eller negativt eller begge deler.

Etter museets mening trengtes en ny utstilling om temaet klima og energi hvor flere stemmer kom til orde. Utstillingen brukte ordet *dilemma* som et grep. Et dilemma forklares som en knipe, et valg mellom to ubehagelige muligheter. En kunstnerisk fremstilt jordklode satte scenen. Der ligger verdens folketall som et belte rundt kloden, og tallene raser oppover i stort tempo, samtidig som utslippstallene for klimagasser vises parallelt.

I 2017 vurderes utstillingen som forholdsvis innholdstung med tekst og bilder. Den er delt i flere små rom, noe som gjør den vanskelig å vise rundt grupper eller skoleklasser i. Faktaopplysninger går raskt ut på dato. I løpet av årene som har gått siden utstillingen åpnet, har mye skjedd.

Den nye utstillingen, som museet jobber mot å kunne åpne første halvår 2019, vil ta utgangspunkt i at verden – og Norge – nå er inne i det som omtales som «det grønne skiftet». Endringene fra bruk av fossile energikilder til fornybare energikilder er i gang. Flere

Full konsentrasjon i forsøk i Newtonrommet der elevene blåser egen pust gjennom en indikator som blir gul som følge av tilførsel av CO₂.
Foto: Shadè Barka Martins/NOM

tradisjonelle oljeselskaper foretar en vridning i sin forretningsvirksomhet mot fornybar energi, sist representert ved Statoils navnebytte til Equinor i mai 2018. Det er stor enighet om at en endring må til, selv om det kan være uenighet om og usikkerhet i hvor veien dit går, og hvor fort det vil gå.

Newtonrommet

Det todagers undervisningsopplegget for alle

9. klasser i Stavanger i Newton ENERGI-rom vil fortsette som før. Det bidrar til at Oljemuseet utøver sin samfunnsrolle i tråd med stortingsmeldingen Framtidens museum som understreker behovet for aktiv formidling: «En aktiv formidling er derfor viktig både i et demokratiperspektiv og i et allment kulturperspektiv. Dette krever aktiv tilrettelegging og ulike strategier for å nå forskjellige

målgrupper. Det innebærer også at formidlingen må være kritisk og nyskapende både når det gjelder tematikk og virkemidler.»¹⁰

Også i Kulturpolitikk fram mot 2014, St.meld. nr. 48 (2002-2003) ble dialog, forskningsbasert formidling og sammenhengen fortid-nåtid framhevet som viktig for nye perspektiver, verdier og kunnskaper: «Som folkeopplysningsinstitusjonar må musea i formidlinga si kunna kombinera den historiske dimensjonen med aktuelle spørsmål og omvurderingar som resultat av ny kunnskap eller vektlegging av andre verdier. Skal musea fungera som gode samfunnsinstitusjonar, må dei søkja dialog med omverda. Dette inneber at musea ikkje berre skal generera og formidla kunnskap, men at dei òg skal ha evne til å overraska og utfordra brukarane både emosjonelt og intellektuelt.»¹¹ Kritisk refleksjon er et viktig bidrag til nyskapende formidling når det gjelder tematikk og virkemidler, aktualitet og relevans.

Newton ENERGI-rom på Norsk Oljemuseum ble offisielt åpnet av Stavangers ordfører Christine Sagen Helgø 14. oktober 2013.

Hvert år er om lag 1500 9. klassinger på museet i to hele skoledager, hvor de gjennomfører et intensivt undervisningsopplegg om energi, med flere praktiske forsøk i Newtonrommet og aktiv bruk av museets utstillinger.

De faglige målene er at elevene skal tilegne seg kunnskap om hvordan man kan produsere elektrisk energi fra fornybare og ikke-fornybare energikilder, som vann- og vindenergi og fossilt brensel. Elevene skal kunne forklare hva en energikilde er og kunne gi noen eksempler på energikilder.

Elevene skal videre få en forståelse av hva fossilt brensel er, hvordan de er blitt dannet og på hvilke måter vi kan anvende disse råstoffene. Elevene skal kunne argumentere for fordeler og ulemper ved bruk av fossilt brensel.

Elevene skal bli bedre kjent med egenskapene til CO₂ som dannes ved forbrenning av fossilt brensel, når vi puster ut også videre. Planter og trær omdanner ved hjelp av fotosyntesen CO₂ til oksygen i et naturlig kretsløp. I tillegg tilføres CO₂ til atmosfæren gjennom menneskelig aktivitet ved forbrenning av fossilt brensel og fra landbruket.

I Newton-rommet utfører elevene forsøk med tørris, som er CO₂ i fast form ved en temperatur på -78,5°C. Det krever at alle bruker vernebriller og hansker. Læringsmålet er at de lærer om egenskapene til karbondioksid som klimagass, en av gassene som er med på å forsterke drivhuseffekten. Dersom drivhuseffekten blir forsterket, øker også gjennomsnittstemperaturen på jorda. Sammen med museumspedagogen diskuterer elevene sentrale miljøaspekter knyttet til klimagasser.

Museumspedagog Jørn Bjerga veileder elever i eksperimenter i Newtonrommet. Foto: Shadè Barka Martins/NOM

Som en del av undervisningen bruker elevene utstillingen ENERGI – problem eller løsningen til å finne svar på spørsmål, for eksempel hvor høye CO₂-utslipp ulike land har per innbygger? Hvordan kan utslippene av klimagasser reduseres? Hvilke metoder finnes for lagring av CO₂? Et mål med undervisningen er at elevene skal kunne diskutere muligheter og begrensninger når det gjelder produksjon og forbruk av energi.

Undervisningsopplegget i Newtonrommet er svært aktiv. Ikledd labfrakker går elevene inn i rollen som forskere. De får oppgaver å utføre, åpne spørsmål å undersøke, tid til å reflektere og diskutere. Oljemuseets pedagoger forteller om engasjerte elever. Elever som ikke er så glad i teori blir også engasjert. Moderne utstyr og fine omgivelser bidrar til trivsel. Siden beste klasse gjennom året premieres, er det et poeng

for elevene at alle gruppene i klassen gjør det bra på oppgavene. Lærerne gir uttrykk for at læreplanmålene blir oppfylt. Elevene har ved oppsummeringen på slutten av dag to stort sett bare gitt gode tilbakemeldinger på innhold og form på undervisningen. Det tyder på at læringsutbyttet er bra, selv om dette er vanskelig å måle.¹²

Museets erfaringer

Museets erfaring med å ta opp et samfunnsaktuelt tema i utstillingen ENERGI – problem eller løsningen og i Newton ENERGI-rom er at det er nødvendig. Tilbakemeldingene på Newtonrommet er forholdsvis håndfaste, i og med at elevene kommer med ris og ros hver eneste uke.

Norsk Oljemuseum mener at tematikken rundt klima- og energiutfordringene er minst like relevante og viktige i dag som da utstillingen «Energi – problemet eller løsningen?» åpnet våren 2013. Men nye spørsmål og nye muligheter har dukket opp siden da, og det ønsker vi å formidle i en ny utstilling.

Vi mener det er avgjørende for museets legitimitet og troverdighet at det fortsetter å ha en aktuell, engasjerende og tankevekkende utstilling som belyser klima- og energiproblematikken, ut fra museets ståsted som formidler av Norges olje- og gasshistorie. Museet satser derfor på å kunne invitere til åpning av en ny utstilling om klima og energi i 2019.

Kilder

Framtidas museum, St.meld. nr. 49 (2008-2009)
Kulturpolitikk fram mot 2014, St.meld. nr. 48 (2002-2003)
Kjelder til kunnskap og oppleving, St.meld. nr. 22 (1999-2000),
Museum. Mangfold, minne, møtestad, NOU 1996: 7

Noter

- 1 <http://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/publikasjon-icomsmuseumsetiske-regelverk>
- 2 *Museenes samfunnsrolle Av: Hilde Holmesland, Museumsseksjonen, Kulturrådet Dato: August 2013*
- 3 *Framtidas museum, St.meld. nr. 49 (2008-2009): 11 og 123.*
- 4 *Museenes samfunnsrolle Av: Hilde Holmesland, Museumsseksjonen, Kulturrådet Dato: August 2013*
- 5 *Framtidas museum, St.meld. nr. 49 (2008-2009): 145.*
- 6 *Mot nye relasjoner mellom museum og samfunn Kathrin Pabst, Eva D. Johansen og Merete Ipsen (red.) (2016)*
- 7 *Norsk Oljemuseum Strategi- og virksomhetsplan 2016-2020, vedtatt 08.06.2016.*
- 8 *Framtidas museum, St.meld. nr. 49 (2008-2009): 102.*
- 9 <https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/WEO2013.pdf>: side 57
- 10 *Framtidas museum, St.meld. nr. 49 (2008-2009): 102.*
- 11 *Kulturpolitikk fram mot 2014, St.meld. nr. 48 (2002-2003): 178.*
- 12 *Museumspedagogene Jørn Bjerga og Elin Rosnes, 2016.*